

Pilar 3 – Informasjon i samsvar med kravene i kapitalkravsforskriftens del IX

Per 31. desember 2017 Totens Sparebank

INNHOLDSFORTEGNELSE

PILAR 3 – INFORMASJON I SAMSVAR MED KRAVENE I KAPITALKRAVSFORSKRIFTENS DEL IX	0
1. Innledning og formål med dokumentet	2
2. Konsolidering	2
2.1 Oversikt over datterselskaper, tilknyttede selskaper mv.....	2
2.2 Forskjeller mellom regnskapsmessig konsolidering og konsolidering etter kapitaldekningsbestemmelsene	2
3. Kapitalkrav	3
3.1 Ansvarlig kapital og kapitalkrav	3
3.2 Bufferkrav.....	4
3.3 Uvektet kjernekapitalandel.....	4
4. Kredittrisiko og motpartsrisiko	4
4.3 Engasjementer fordelt på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder	6
4.4 Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid	6
4.5 Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantier.....	6
4.6 Endringer i nedskrivninger og avsetninger på garantier.....	7
4.7 Bruk av offisiell rating for kapitaldekningsformål	8
4.8 Engasjementsbeløp og bruk av sikkerheter m.v. ved fastsettelse av kapitalkrav	8
4.9 Motpartsrisiko knyttet til derivater	9
5. Egenkapitalposisjoner.....	9
6. Renterisiko	10
7. Styring og kontroll av risiko	10
7.1 Formål og prinsipper for ICAAP.....	10
7.2 Bruk av ICAAP i banken.....	11
7.3 Organisering av risikostyringen	11
7.3.1 Kredittrisiko	13
7.3.2 LIKVIDITETSRISIKO	15
7.3.3 Markedsrisiko.....	17
7.3.4 Risikoanalyse operasjonell risiko.....	17
7.3.5 Forretningsmessig og strategisk risiko.....	18
7.4 Mål for kapitaldekning.....	18

1. INNLEDNING OG FORMÅL MED DOKUMENTET

Formålet med dette dokumentet er å oppfylle kravene til offentliggjøring av finansiell informasjon etter kapitalkravsforskriftens del IX (pilar 3). Alle tall i dokumentet er per 31. desember 2017 med mindre annet fremgår.

Banken benytter standardmetoden ved beregning av kapitalkrav for kredittrisiko. Dette innebærer at det brukes standardiserte myndighetsbestemte risikovekter ved beregning av kapitalkravet. For beregning av kapitalkrav for operasjonell risiko benyttes basismetoden som innebærer at kapitalkravet beregnes i forhold til inntekt siste tre år. Banken har ikke handelsportefølje og beregner derfor ikke kapitalkrav for markedsrisiko.

2. KONSOLIDERING

2.1 Oversikt over datterselskaper, tilknyttede selskaper mv

Tabellene gir en oversikt over datterselskaper, tilknyttede selskaper eller felleskontrollert virksomhet, selskaper hvor investeringen er fratrukket i ansvarlig kapital og selskaper i konsernet som ikke er konsolidert og hvor investeringen ikke er fratrukket i ansvarlig kapital:

Selskaper som er fullt konsolidert (datterselskaper)

Navn	Antall aksjer	Bokført verdi	Eierandel	Stemmerett	Kontor	Type virksomhet
Vallehaven AS	100.000	21.751	100 %	100 %	Lena	Eiendomsselskap
Totens Sparebank Boligkreditt AS	145.000	163.019	100 %	100 %	Lena	Kredittforetak

Selskaper hvor deler av investeringen er fratrukket i ansvarlig kapital

Navn	Antall aksjer	Bokført verdi	Eierandel	Stemmerett	Kontor	Type virksomhet
Eika Gruppen AS	1.281.041	172.941	5,29 %	5,29 %	Oslo	Finanskonsern
Eika Boligkreditt AS	23.318.548	102.480	2,52 %	2,52 %	Oslo	Kredittforetak

2.2 Forskjeller mellom regnskapsmessig konsolidering og konsolidering etter kapitaldekningsbestemmelsene

Samtlige selskaper er konsolidert etter de samme prinsipper i regnskapsmessig sammenheng som i kapitaldekningsmessig sammenheng.

Reglene for vesentlige eierskap i andre finansinstitusjoner medfører et fradrag på 175 millioner kroner i den ansvarlige kapitalen i konsernet og 181 millioner kroner i morbank.

3. KAPITALKRAV

3.1 Ansvarlig kapital og kapitalkrav

	Morbank	Konsern
Eierandelskapital	367.472	367.472
Overkursfond	109.992	109.992
Opptjent egenkapital fra tidligere år	774.324	830.624
Årets resultat	162.581	172.538
Sum balanseført egenkapital	1.414.369	1.480.626
Ikke kvalifiserende andel av årets overskudd	-59.109	-59.109
Fradrag for immatrielle eiendeler og goodwill	0	0
Fradrag for eiendeler til virkelig verdi	-1.927	-1.982
Fond for urealiserte gevinster	0	0
Fradrag fra eierskap i ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	-181.493	-174.873
Overgangsreglene for ikke vesentlige eierandeler	36.298	34.974
Ren kjernekapital	1.208.138	1.279.636
Fondsobligasjoner	128.000	128.000
Fradrag fra eierskap i ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	0	0
Overgangsreglene for ikke vesentlige eierandeler	-18.149	-17.487
Kjernekapital	1.317.989	1.390.149
Tidsbegrenset ansvarlig kapital	179.878	179.878
Uralisert gevinst av aksjer for salg	0	0
Fradrag fra eierskap i ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	0	0
Overgangsreglene for ikke vesentlige eierandeler	-18.149	-17.487
Tilleggskapital	161.729	162.391
Netto ansvarlig kapital	1.479.718	1.552.540
Ren kjernekapital i % av beregningsgrunnlag	16,00 %	15,88 %
Kjernekapital i % av beregningsgrunnlag	17,46 %	17,25 %
Ansvarlig kapital i % av beregningsgrunnlag	19,60 %	19,27 %

Tabellen nedenfor viser beregningsgrunnlag for kredittrisiko fordelt på de enkelte engasjementskategoriene slik disse er definert i kapitalkravsforskriften. I tillegg vises beregningsgrunnlaget for motpartsrisiko og operasjonell risiko og samlet beregningsgrunnlag.

	Morbank	Konsern
Kredittrisiko	Grunnlag	Grunnlag
Engasjementsbeløp per sektor:		
Lokale og regionale myndigheter	60.126	60.126
Offentlig eide foretak	-	0
Institusjoner	137.885	57.045
Foretak	1.201.628	1.201.628
Massemarkedsengasjementer	399.558	399.558
Engasjementer med pantesikkerhet i eiendom	4.421.800	5.081.438
Forfalte engasjementer	73.908	73.908
Obligasjoner med fortrinnsrett	98.036	102.053
Verdipapirfond	401	401
Egenkapitalposisjoner	364.854	180.084
Øvrige engasjementer	136.013	216.971
CVA tillegg derivater (Credit Value Adjustemnet)	20.141	20.141
Operasjonell risiko	634.027	664.246
Samlet beregningsgrunnlag	7.548.589	8.057.600
Overskudd av ansvarlig kapital	875.831	907.932

Banken har blitt underlagt et Pilar 2-krav på 1,7 % fra 31.12.2017.

Fra 01.01.2018 må banken konsolidere sin eierandel i samarbeidsgruppen Eika Gruppen AS og Eika Boligkreditt AS. Dette antas å gi en nedgang i ren kjernekapital på 0,3 %.

Banken rapporterer iht. IFRS. Fra 01.01.2018 implementeres IFRS 9, og overgangen til IFRS 9 vil gi en marginal endring i ren kjernekapital pr. 01.01.2018.

3.2 Bufferkrav

Banken har per 31.12.2017 et kombinert pilar1 og kapitalbufferkrav på kr 906 millioner i morbanken og 967 millioner i konsernet:

		Morbank	Konsern
Bufferkrav	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017
Minimumskrav ren kjernekapital	4.50 %	339.687	362.591
Bevaringsbuffer	2.50 %	188.715	201.440
Motsvklisk buffer	2.00 %	150.972	161.152
Systemrisikobuffer	3.00 %	226.458	241.728
Sum bufferkrav til ren kjernekapital	12.0 %	905.831	966.910
Tilgjengelig ren kjernekapital		1.208.138	1.279.636
Ren kjernekapital utover kravet		302.307	312.726

Konsernet har 313 millioner i ren kjernekapital utover minimumskravet i pilar 1 og bufferkravene.

Banken har i tillegg blitt underlagt et Pilar-2-krav fra Finanstilsynet på 1,7 % fra 31.12.2017.

3.3 Uvektet kjernekapitalandel

Uvektet kjernekapitalandel regnes ut fra beregnet kjernekapital med og uten overgangsordninger delt på engasjementsbeløp for balanseførte og ikke balanseførte poster i kapitaldekningsoppgaven, justert for konverteringsfaktorer (iht. i CRR artikkel 429, nr. 10).

Uvektet kjernekapitalandel

Uvektet kjernekapitalandel (Kapital som kvalifiserer som kjernekapital)	9,27 %
Uvektet kjernekapitalandel (Inkludert kjernekapital omfattet av overgangsregler)	9,46 %

4. KREDITTRISIKO OG MOTPARTSRISIKO

4.1 Definisjon misligholdte engasjement:

Et engasjement anses som misligholdt når kunden ikke har betalt forfalt termin innen 90 dager etter forfall, eller når overtrekk på rammekreditt ikke er inndekket innen 90 dager etter at rammekreditten ble overtrukket.

Kriteriet for beregning av tap på individuelle utlån og garantier er at det foreligger objektive bevis for at et utlån eller en garanti har verdifall. Objektive bevis på at et utlån har verdifall inkluderer observerbare data banken har kjennskap til om følgende tapshendelser:

1. Vesentlige finansielle problemer hos debitor.
2. Betalingsmislighold eller andre vesentlige kontraktsbrudd.
3. Innvilget utsettelse av betaling eller ny kreditt til betaling av termin, avtalte endringer i rentesatsen eller andre avtalevilkår som følge av finansielle problemer hos debitor.
4. Det anses som sannsynlig at debitor vil inngå gjeldsforhandling, annen finansiell restrukturering eller at debitorens bo blir tatt under konkursbehandling.

4.2 Metode for beregning av nedskrivninger

Nedskrivning på grupper av utlån/garantier etter IAS 39 foretas dersom det foreligger objektive bevis for verdifall i grupper av lån med like risikokarakteristika. Ved vurdering av nedskrivning på grupper av utlån, inndeles utlån i grupper med tilnærmet like risikoegenskaper med hensyn til debitorenes evne til å betale ved forfall. Næringsgrupper benyttes som kriterium. Verdifall beregnes på grunnlag av porteføljevurderinger, erfaringer, vekst og generelle utviklingstrekk.

Nedskrivning for tap dekker tap i engasjementsmassen som er inntrådt. Nedskrivning for tap inkluderer også mulige tap når det foreligger objektive bevis på at debitor har manglende framtidig oppgjørsevne. Det foretas kvartalsvis oppfølging av låneporteføljen med tilhørende vurdering av individuelle og gruppemessige nedskrivninger. Til grunn for nedskrivning for verdifall skal det foreligge en risikoklassifisering i samsvar med etablerte retningslinjer i henhold til bankens Kreditthåndbok. Nedskrivningen utgjør forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer. Ved beregning av nåverdier benyttes løpende effektiv rente. Sikkerheter vurderes til påregnelig salgspris redusert med salgskostnader.

IFRS 9 trer i kraft 1.1.2018. IFRS 9 introduserer en fortetningsorientert modell for klassifisering og måling av finansielle eiendeler, en forventet tapsmodell for nedskrivninger og en ny generell modell for sikringsbokføring. Standarden skal erstatte gjeldende standard IAS 39. For konsernet Totens Sparebank vil overgangen til IFRS 9 ha konsekvenser for beregningen av konsernets tapsnedskrivninger. Innføringen av IFRS 9 vil også medføre endringer i klassifiseringen av bankens finansielle eiendeler og gjeld. En nærmere beskrivelse av endringen i klassifiseringer og en spesifisering av endringen i konsernets tapsnedskrivninger vil bli gjort i årsregnskapet for 2017. Tapsnedskrivninger har i henhold til IAS 39 vært basert på objektive bevis for verdifall, en påløpt tap-modell. Tapsnedskrivninger i henhold til IFRS 9 vil fra 1.1.2018 bli foretatt basert på forventet tap (Expected Credit Loss – ECL). Eika-Gruppen har i samarbeid med SDC utviklet en ECL modell som Totens Sparebank har benyttet som grunnlag for sine vurderinger. Beregning av forventet tap for konsernet vil medføre en tilbakeføring på 1,7 mill. kroner i totale tapsnedskrivninger.

Konsernets egenkapital vil bli økt med 1,3 mill. kroner etter skatt som følge av ikrafttredelsen av IFRS 9.

4.3 Engasjementer fordelt på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder

Matrisen viser samlet engasjementsbeløp etter individuelle nedskrivninger fordelt på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder.

Engasjementer fordelt på engasjementstyper, geografiske områder og typer av motparter (beløp i tusen kroner)

Type motpart	Utlån og fordringer	Ubenyttede rammer	Garantier	Sum
Lønnstakere o.l.	7.287.313	424.937	41.164	7.753.415
Personmarked boligkreditt	1.904.685			1.904.685
<i>Næringssektor fordelt:</i>				
Jordbruk, skogbruk, fiske	730.306	87.248	12.282	829.835
Industriproduksjon	95.025	34.791	25.613	155.429
Bygg og anlegg	585.355	332.410	164.131	1.081.895
Varehandel, hotell/restaurant	83.629	27.373	11.201	122.203
Transport, lagring	75.138	7.652	12.728	95.518
Eiendom-finansvirksomhet	1.415.399	163.100	100.339	1.678.838
Sosial og privat tjenesteyting	178.046	20.869	4.767	203.682
Øvrige	102.183	235.149	3.935	341.267
Sentralbank	84.594			84.594
Kredittinstitusjoner	84.299		30.673	114.972
Sum	12.625.973	1.333.527	406.833	14.366.333
Herav engasjementer i bankens primærområde	9.818.656	1.039.774	305.576	11.164.006
Engasjement i øvrige områder	2.807.317	293.753	101.257	3.202.327
Gjennomsnitt¹	12.592.584	1.100.219	393.176	14.085.979

¹ Gjennomsnitt av inngående og utgående balanse siste år

4.4 Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid

Matrisen viser beløp for ulike engasjementstyper fordelt på løpetid.

Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid (beløp i tusen kroner)

Engasjementstyper	Inntil 1 måned	1-3 måneder	3-12 måneder	1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Sum
Utlån og fordringer	1.824.421	91.824	445.364	2.164.432	8.076.249	23.686	12.625.974
Ubenyttede rammer			466.957		866.570		1.333.527
Garantier				406.833	-		406.833
Sum	1.824.421	91.824	912.321	2.571.265	8.942.818	23.686	14.366.333

4.5 Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantier

Matrisen viser misligholdte utlån og individuelle nedskrivninger på utlån samt avsetninger på garantier fordelt på typer av motparter og geografiske områder.

Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantier (beløp i tusen kroner)

Type motpart	Misligholdte engasjementer	Øvrige tapsutsatte engasjementer	Samlede nedskrivninger ¹	Resultatførte nedskrivninger ¹ siste år
Lønnstakere o.l.	50.988	28.335	19.688	1.707
<i>Næringssektor fordelt:</i>				
Jordbruk, skogbruk, fiske	0	34.181	3.725	-533
Industriproduksjon	3.169	3.592	3.250	-502
Bygg og anlegg	0	0	0	52
Varehandel, hotell/restaurant	2.328	563	2.483	-1.938
Transport, lagring	1.054	0	1.010	264
Finans, eiendom, forretningsmessige tjenester	7.432	8.412	8.300	-2.923
Sosial og privat tjenesteyting	14.584	7.781	19.250	674
Øvrige	133	0	128	17
Sum	79.689	82.864	57.834	(3.182)

¹ Kun individuelle nedskrivninger

4.6 Endringer i nedskrivninger og avsetninger på garantier

Endringer i nedskrivninger på individuell utlån og avsetninger på garantier siste år (beløp i tusen kroner)

	Utlån	Garantier
Individuelle nedskrivninger på utlån		
Individuelle nedskrivninger 01.01.	62.332	
Periodens konstaterte tap, hvor det tidligere er foretatt individuell nedskrivning	2.786	
Økte individuelle nedskrivninger i perioden	3.668	
Nye individuelle nedskrivninger i perioden	955	
Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	6.335	
Individuelle nedskrivninger 31.12.	57.834	-

Endringer i nedskrivning på grupper av utlån siste år (beløp i tusen kroner)

	Utlån	Garantier
Nedskrivninger på grupper av utlån		
Nedskrivninger på grupper av utlån 01.01.	34.582	
Periodens nedskrivninger på grupper av utlån	-1.583	
Nedskrivninger på grupper av utlån 31.12.	32.999	-

Årets nedskrivninger og gjenvinning på tidligere års nedskrivninger (beløp i tusen krc)

	Utlån	Garantier
Periodens endring i individuelle nedskrivninger på utlån	-4.497	
Periodens endring i individuelle nedskrivninger på garantier		
Periodens endring i gruppeavsetninger	-1.583	
Periodens konstaterte tap, hvor det tidligere er foretatt individuelle nedskrivninger	2.786	
Periodens konstaterte tap, hvor det tidligere ikke er foretatt individuelle nedskrivninger	2.411	
Periodens inngang på tidligere perioders konstaterte tap	-3.881	
Periodens tapskostnader	-4.765	-

4.7 Bruk av offisiell rating for kapitaldekningsformål

Etter standardmetoden vil kapitalkravet kunne avhenge av motpartens offisielle rating. Offisiell rating vil i liten grad være aktuelt for bankens lånekunder, men kan være aktuelt for utstedere av verdipapirer banken plasserer i. I så fall er det rating fra Standard & Poor's, Moody's og/eller Fitch som er aktuelle.

Banken har pr. rapporteringstidspunktet ingen engasjementer hvor ratingen påvirker kapitaldekningen.

4.8 Engasjementsbeløp og bruk av sikkerheter m.v. ved fastsettelse av kapitalkrav

Matrisen viser samlet engasjementsbeløp før og etter at det er tatt hensyn til sikkerheter samt engasjementsbeløp som er fratrukket den ansvarlige kapitalen.

Engasjementsbeløp og bruk av sikkerheter m.v ved fastsettelsen av kapitalkrav (beløp i tusen kroner)

Engasjementskategorier	Engasjementsbeløp før sikkerheter	Engasjementsbeløp etter sikkerheter	Fratrukket den ansvarlige kapitalen	Benyttede ratingbyråer	Andel sikret med pant ¹	Andel sikret med garantier ¹
Stater og sentralbanker	259.487	259.487			0 %	0 %
Lokale og regionale myndigheter (herunder kommuner)	533.539	562.244			0 %	0 %
Offentlige foretak		-			0 %	0 %
Multilaterale utviklingsbanker	70.238	70.238			0 %	0 %
Internasjonale organisasjoner		-			0 %	0 %
Institusjoner	161.516	161.579			0 %	0 %
Foretak	1.553.123	1.536.175			0 %	0 %
Massemarkedsengasjementer	615.843	599.914			0 %	0 %
Engasjementer med pantesikkerhet i eiendom	11.722.390	11.718.367			83 %	0 %
Forfalte engasjementer	96.212	62.614			0 %	0 %
Høyrisiko-engasjementer		-			0 %	0 %
Obligasjoner med fortrinnsrett	990.470	990.470			0 %	0 %
Fordring på institusjoner og foretak med kortsiktig rating		-			0 %	0 %
Andeler i verdipapirfond	401	401			0 %	0 %
Egenkapitalposisjoner	180.084	180.084	174.873		0 %	0 %
Øvrige engasjementer	376.607	324.033			0 %	0 %
Sum	16.559.910	16.465.606	174.873	-		

¹ Her tas kun hensyn til garantier og pant som har betydning for beregning av kapitalkrav. Andel regnet av engasjementsbeløp før sikkerheter.

Hovedtyper av pant som benyttes for kapitaldekningsformål er pant i bolig og fritidseiendom. Garantier har i liten grad betydning for kapitaldekningen. I noen tilfeller benyttes garantier fra banker eller regionale myndigheter. Banken benytter ikke kredittderivater.

Det tas ikke hensyn til motregningsadgang ved beregning av kapitalkrav. Verdivurdering av sikkerheter tar utgangspunkt i sikkerhetens markedsverdi. Til fastsettelse av belåningsgrunnlag for boligeiendommer benyttes verktøy som balanserer vurderinger foretatt av takstmenn og eiendomsmeglere.

Verdivurdering av boligeiendommer oppdateres ved vesentlige endringer i markedet, og minst hvert tredje år.

Det tas hensyn til konsentrasjonsrisiko i bankens ICAAP, likevel slik at konsentrasjonsrisiko som følge av konsentrasjon av typer av sikkerheter ikke eksplisitt tilordnes kapitalbehov.

4.9 Motpartsrisiko knyttet til derivater

Samlet engasjementsbeløp hvor det beregnes kapitalkrav for motpartsrisiko utgjorde Mill NOK 42 (engasjementsbeløp før sikkerhetsstillelse og konverteringsfaktor). Motpartene er institusjoner.

Matrisen under viser derivatkontraktenes virkelige verdi før og etter motregning.

Motpartsrisiko ved derivatkontrakter

Beløp i tusen kroner	Virkelig verdi
Før motregning	42
Etter motregning	42

5. EGENKAPITALPOSISJONER

Aksjer og fond bokføres enten i kategorien virkelig verdi over resultatet (omløpsaksjer) eller som aksjer tilgjengelige for salg (anleggsaksjer). Alle aksjer og fond er bokført til virkelig verdi. For finansielle instrumenter som handles i et aktivt marked fastsettes virkelig verdi på bakgrunn av observerte markedsverdier. For øvrige finansielle instrumenter blir det brukt interne eller eksterne estimater basert på blant annet sist kjente omsetningskurs og nåverdiberegninger.

Matrisen under viser egenkapitalposisjoner fordelt etter om de holdes for gevinstformål eller strategisk formål. Matrisen viser også type verdipapir og bokført verdi, virkelig verdi, realisert gevinst/tap siste år og hvor mye av dette som er medregnet i hhv kjernekapital og tilleggskapital.

Egenkapitalposisjoner (beløp i tusen kroner)

Beløp i tusen kroner	Bokført verdi	Virkelig verdi	Realisert gevinst/ -tap i perioden	Urealisert gevinst/ -tap	Herav medregnet i kjernekapital ¹	Herav medregnet i tilleggskapital ¹
Aksjer og andeler – gevinstformål	34.511					
– børsnoterte aksjer og fond	33.822		945			
– andre aksjer og andeler	689					
Aksjer og andeler – strategisk formål	326.900					
– børsnoterte aksjer						
– andre aksjer og andeler	326.900		-	-18.374	-18.374	

¹ "Herav" sikter til urealiserte gevinster/tap

6. RENTERISIKO

Renterisiko oppstår når det er forskjeller i rentebindingstid mellom aktiva og passiva poster. Banken vil da ikke kunne gjennomføre renteendringer parallelt for alle balanseposter. Total renterisiko, samt renterisiko knyttet til porteføljen av sertifikater og obligasjoner, blir regelmessig rapportert til styret (kvartalsvis).

Banken skal ha en moderat risiko og risikoen har gjennom hele året ligget innenfor de rammer styret har vedtatt.

Basert på bankens balanse pr. 31.12.2017 gir et parallelt skift i rentekurven på ett prosentpoeng en total renterisiko på ca. 20,7 mill. kroner. Markedsverdien på porteføljen av sertifikater og obligasjoner klassifisert som omløpsmidler vil ved en tilsvarende endring i liten grad endres, da disse er i flytende rente.

Renterisiko	Renterisiko i tusen kroner ¹
Eiendeler	
Utlån til kunder med flytende rente	22
Utlån til kunder med rentebinding	15
Rentebærende verdipapirer	2
Øvrige rentebærende eiendeler	7
Gjeld	
Innskudd med rentebinding	-1
Andre innskudd	-13
Verdipapirgjeld	-40
Øvrig rentebærende gjeld	-2
Utenom balansen	
Renterisiko i derivater	32
Sum renterisiko	21

¹ Renterisiko er et beregnet anslag av samlet fremtidig resultatnedgang ved ett prosentpoengs økning i renten.

7. STYRING OG KONTROLL AV RISIKO

Banken har etablert en egen funksjon for risikostyring og i dette kapitlet beskrives organiseringen av risikostyringen i banken, og de rammer som er fastsatt. I tillegg beskrives hvordan banken bruker ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) som viktig instrument i risikostyringen. Bankens mål for kapitaldekning beskrives også i et eget avsnitt

7.1 Formål og prinsipper for ICAAP

ICAAP er bankens egen prosess for å vurdere bankens kapitalbehov. Denne kapitalbehovsvurderingen skal være framoverskuende, og dette innebærer at kapitalbehovet skal vurderes i forhold til bankens nåværende og fremtidig risikoprofil. Det er derfor et overordnet prinsipp at banken i tillegg til å beregne behovet ut fra gjeldende eksponering også må vurdere kapitalbehovet ut fra planlagt vekst, eventuelle besluttede strategiske endringer m.v.

Banken har i ICAAP stresstestet bankens kapitaldekning gitt ulike stressenarioer og på denne måten testet om bankens ansvarlige kapital er på et akseptabelt nivå. Stresstestene har vist at banken har en ansvarlig kapital hvor banken kan tåle et scenario med et alvorlig økonomisk tilbakeslag/nedgangskonjunktur.

Vurdering av risiko og kapitalbehov er utført på konsernnivå. Totens Sparebank har to datterselskaper. Datterselskapene består av ett eiendomsselskap og et boligkredittforetak. Det er bankens konsoliderte tall som er lagt til grunn, slik at datterselskapene er inkludert. Bankens strategi og tilhørende mål og rammer er fastsatt i egne strategidokumenter for risikoområdene.

Styret har behandlet ICAAP i flere styremøter med endelig vedtak om fremtidige kapitalmål den 07.03.2018. Bankens administrasjon har forberedt dokumentasjonen, og styret har gjennom diskusjoner i styremøtene konkludert på bankens kapitalbehov med nødvendige tiltak. Risiko- og revisjonsutvalget har forberedt behandlingen i styret.

Banken benytter på flere områder maler utarbeidet av Eika Gruppen (Eika ViS) som utgangspunkt for bankens risikostyring, herunder utarbeidelse av både grunnlaget for kapitalbehovsvurderingen og selve ICAAP-rapporten.

Intern revisor (PwC) har gått igjennom beregninger og metodikk for kapitalbehovsvurderingene og selve rapporten, og har avgitt sin erklæring datert 05.03.2018.

7.2 Bruk av ICAAP i banken

Banken gjør en fullstendig kapitalbehovsvurdering minimum én gang per år. Denne prosessen ses i sammenheng med og påvirker bankens utarbeidelse av strategiske planer og budsjettprosess.

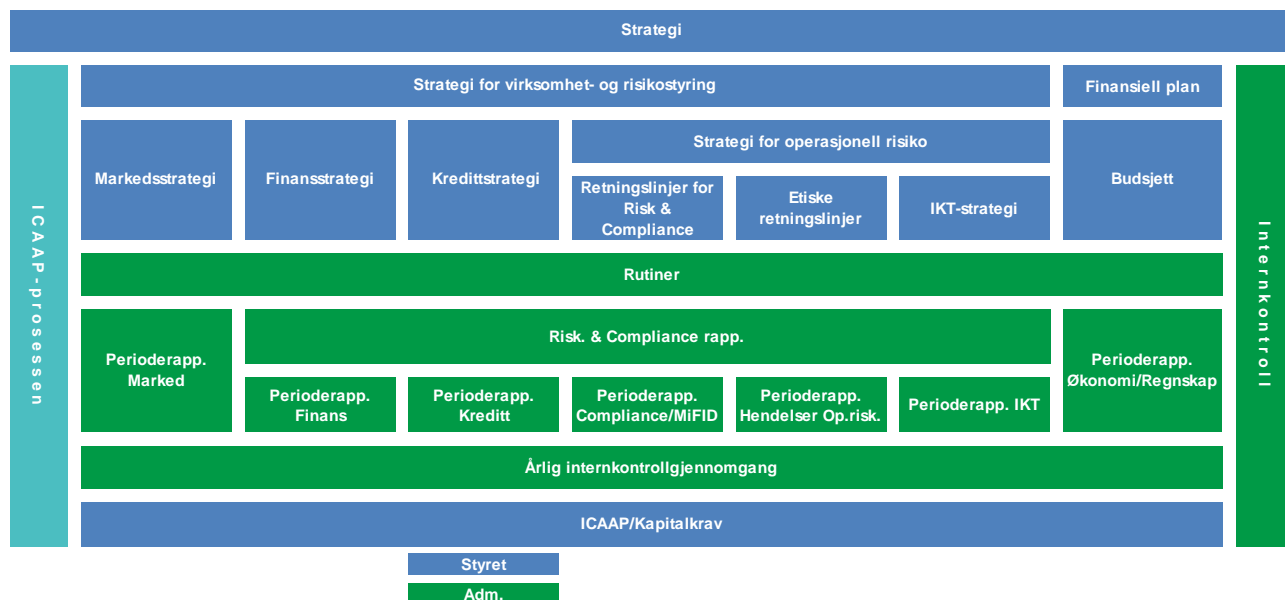
Bankens strategi og tilhørende mål og rammer gitt fra styret til adm. banksjef i strategidokumenter for risikoområdene har betydning for kapitalbehovsvurderingene i dette dokumentet, samtidig som kapitalbehovsvurderingene legger føringer for risikostrategiene.

Prosessansvarlige/ledere i banken er involvert ved utarbeidelse av ICAAP. Disse involveres blant annet i utarbeidelse av risikoanalyse og vurdering av bankens internkontroll.

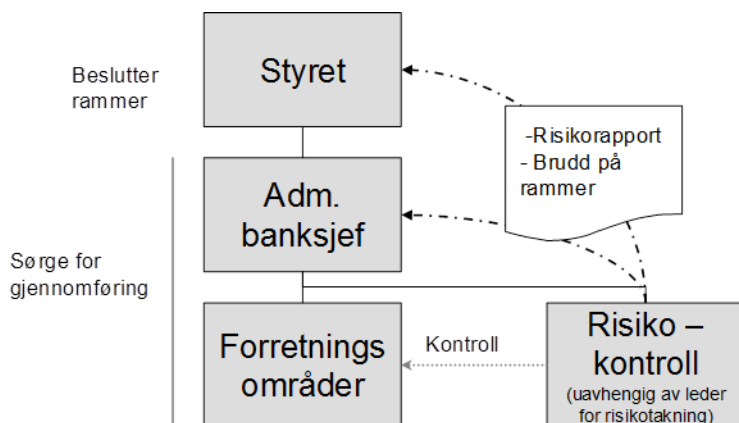
7.3 Organisering av risikostyringen

Styret har i strategi for virksomhets- og risikostyring gitt overordnede prinsipper for internkontrollen og en beskrivelse av organiseringen av funksjoner, samt satt krav til helhetlig risikostyring. Styret fastsetter rammer for kreditt-, likviditets-, markeds- og operasjonell risiko i separate underliggende risikostyringsdokumenter.

Rammeverk for virksomhetsstyring i Totens Sparebank

Banken har etablert en risikokontrollfunksjon direkte underlagt adm. banksjef. Funksjonen har ansvar for å overvåke, identifisere og rapportere risiko i banken. Funksjonen skal rapportere status på eksponering i forhold til rammer til styret. Dersom det er brudd på styrevedtatte rammer skal funksjonen vurdere om det er behov for umiddelbar rapportering. Rapporteringen av brudd skal følges av en årsaksforklaring og vurdering av eventuelle tiltak (jf. figur nedenfor).

Banken har definert sin risikotoleranse for følgende risikotyper:

Risikotype	Akseptert risikoprofil / Risikotoleranse
<u>Kreditrisiko</u> Risiko for tap knyttet til at bankens låne-, garanti og kredittkunder ikke kan gjøre opp for seg til avtalt tid og i henhold til skrevne avtaler, samtidig med at etablerte sikkerheter ikke dekker utestående krav.	<i>Lav/Moderat</i>
<u>Likviditetsrisiko</u> Med likviditetsrisiko forstås risikoen for at banken ikke klarer å innfri sine gjeldsforpliktelser. Likviditetsrisiko er også risikoen for at banken ikke kan refinansiere sin gjeld og/eller finansiere sin aktivitet uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på likvide eiendeler som må realiseres, eller i form av ekstra dyr finansiering.	<i>Moderat/Lav</i>
<u>Markedsrisiko</u> Risiko for tap i markedsverdier for eiendeler som følge av svingninger i aksjekursene renter, kredittspreader og valutakurser.	<i>Moderat/Lav</i>
<u>Operasjonell risiko</u> Risiko for tap som følge av utilstrekkelige/sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser. Dette omfatter juridisk risiko, compliance risiko, belønnings/insentivrisiko og omdømmerisiko.	<i>Lav/Moderat</i>

7.3.1 Kreditrisiko

Bankens kredittstrategi fastsetter krav, rammer, organisering m.v. for styring av bankens kredittrisiko.

Bankens kredittrisiko skal være lav til moderat. Dette innebærer at banken skal ha en forsiktig vekststrategi og konservative føringer og rammer vedrørende kundesegmentering, bruk av boligkredittforetak, mislighold og porteføljekvalitet.

Kredittrisikoen styres i tillegg gjennom etablerte rutiner og retningslinjer. Banken har etablert en fullmaktstruktur ved innvilgelse av lån og kreditter, og har etablert en kredittkomité for større kredittsaker.

Lån og kreditter gis bare til personer og selskap som vurderes til å ha evne og vilje til å betjene sin gjeld med løpende inntekter / inntjening fra sin virksomhet. Banken beregner kundens evne til å betjene gjelden (likviditetsoverskudd) med utgangspunkt i inntekter, utgifter, samt renter og avdrag. Kundens evne til å tåle likviditetssvingninger på kort og lang sikt skal også tillegges vekt.

Alle lån og kreditter etableres som hovedregel med første prioritet i betryggende sikkerhet. Banken har retningslinjer som definerer hvilke verdier av de ulike sikkerhetstyper banken legger til grunn for å vurdere sikkerhetsdekningen av et engasjement.

Ved innvilgelse av boliglån følger banken «Forskrift om krav til nye utlån med pant i bolig» og Finanstilsynets Rundskriv 23/2016 «Krav til nye utlån med pant i bolig».

Banken har etablert rammer basert på vedtatt risikotoleranse og overordnet strategi for kredittområdet. Endringer i kredittstrategi og vesentlige brudd på rammer kan gi grunnlag for å endre vurdert kapitalbehov i pilar 2.

Nedenfor vises et utvalg av bankens rammer per 31.12.2017:

Kredittrisiko	
Segmentandeler	Max Ramme
Andel utlån til BM (morbank)	50,0 %
Andel utlån til BM (inkl. TSBB og EBK)	35,0 %
Andel PM- lån overført til EBK og TSBB	50,0 %
Store engasjement	Ramme (Mkr)
Største enkeltengasjement	225
Porteføljekvalitet utlån (PM og BM)	Min Ramme
Andel utlån lav risiko PM (1-3)	75,0 %
Andel utlån lav risiko BM (1-3)	25,0 %
Andel utlån lav risiko PM og BM (1-3)	
	Max Ramme
Andel utlån høy risiko PM (8-10)	8,0 %
Andel utlån høy risiko BM (8-10)	25,0 %
Andel utlån høy risiko PM og BM (8-10)	
Geografi (i %)	Max Ramme
Utlån konsern utenfor primærmarkedet	30 %
Mislighold morbank (status)	Max Ramme
> 90 dager PM	1,10 %
> 90 dager BM	1,80 %
> 30 dager PM	1,80 %
> 30 dager BM	1,80 %
Mislighold konsern (status)	Max Ramme
> 90 dager PM	1,00 %
> 90 dager BM	1,80 %
> 30 dager PM	1,40 %
> 30 dager BM	1,80 %

7.3.2 LIKVIDITETSRISIKO

Bankens finansstrategi fastsetter krav og rammer for styring av bankens likviditetsrisiko.

Bankens likviditetsrisiko skal være lav til moderat. Dette innebærer at banken skal være forsvarlig og langsiktig finansiert – i hovedsak med innskudd. Banken skal også ha en likviditetsbuffer som sikrer tilgang på finansiering i krisesituasjoner.

De daglige likviditetssvingningene følges opp gjennom overvåking av bankens posisjon i NICS og bruk av innskudd og trekkrettigheten i DNB. Likviditetsprognoser utarbeides månedlig, og det rapporteres på status eksponering i forhold til fastsatte rammer månedlig til bankens styre.

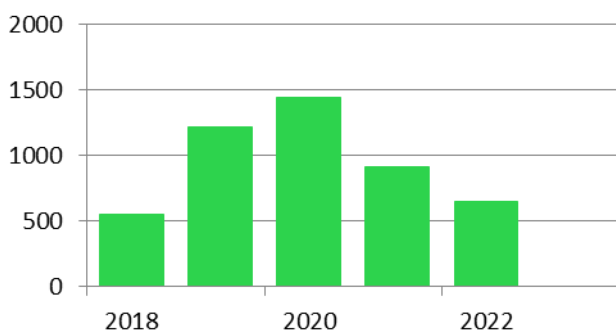
Banken har en spredt forfallsstruktur på innlånene. Samlet forfall på bankens eksterne finansiering de neste 12 måneder skal ikke overstige 30 % av samlet ekstern finansiering, se figur under.

Bankens har fastsatt mål for minimumsnivå på innskuddsdekning. Innskuddsdekningen i morbanken skal ligge over 70 prosent. Innskudd som andel av utlån i morbank og formidlet til bolig- og næringskreditt skal ikke falle under 45 prosent. Andelen stabile innskudd skal minst utgjøre 75 prosent av bankens innskudd. Ikke stabile innskudd defineres som innskudd med uttaksfaktor høyere enn 20 i beregningen av LCR.

Eika Boligkreditt AS (EBK) og Totens Sparebank Boligkreditt AS (TSBB) benyttes som finansieringskilde for boliglån og det er fastsatt ramme for maksimal andel av samlede personmarkedslån som kan overføres disse to, samt krav til minimum portefølje som skal være klargjort for overføring til boligkreditt.

Banken har p.t. god tilgang til ordinære fremmedkapitalkilder (innskudd, innlån fra verdipapirmarkedet, innlån fra andre banker). Med bakgrunn i forventninger om makroøkonomisk utvikling, samt bankens økonomiske resultater og kapitaldekning, forventer banken ikke at markedet for finansiering skal bli særskilt utfordrende i nærmeste fremtid.

Forfallsstruktur – prognose

Ramme for LCR

Banken skal ha til enhver tid ha en LCR som tilfredsstiller kravet fra myndighetene, og styret har besluttet at LCR skal være over 100 prosent.

Nedenfor vises bankens rammer per 31.12.2017:

Likviditetsrisiko	
Innskudd / utlån	Min Krav
Innskuddsdekning morbank	70,0 %
Innskuddsdekning formidlet (inkl. EBK)	45,0 %
Likviditetsindikatorer	Min Ramme
Liquidity Coverage Ratio (LCR)	100,0 %
Finansieringsindikator 1	103,0 %
Finansieringsindikator 2	107,0 %
NSFR	N/A
	Max Ramme
Finansieringsindikator 3	30,0 %
Beredskapsplan likviditet	Ramme
Dato for siste vurdering	innen 12 mnd

Bankens likviditetssituasjon er tilfredsstillende og den faktiske likviditetssituasjonen er innenfor vedtatte rammer.

7.3.3 Markedsrisiko

Bankens finansstrategi fastsetter rammer for tillatte instrumenter, renterisiko og valutarisiko. Disse er basert på vedtatt risikotoleranse og overordnet strategi for markedsområdet. Risikoen styres i tillegg gjennom etablerte rutiner og retningslinjer.

Bankens markedsrisiko skal være lav for likviditetsporteføljen og moderat til høy for investeringsporteføljen. Banken har i sin finansstrategi etablert rammer basert på vedtatt risikotoleranse og overordnet strategi for markedsområdet. Her fastsettes rammer for tillatte instrumenter, renterisiko og valutarisiko.

Nedenfor vises bankens rammer per 31.12.2017:

Markedsrisiko	
Alle beløp i Mkr. Alle beholdninger og posisjoner er i markedsverdi på rapporteringstidspunktet.	
Investeringsportefølje - egenkapital	Ramme
Total beholdning	15
Største enkelbeholdning (ekskl. fond)	5
Investeringsportefølje - fremmedkapital	Ramme
Total beholdning	65
High Yield industri, fond	65
Ansvarlige lån og fondsobligasjoner	10
Største enkeltbeholdning	10
Svakeste rating på utsteder	BB-*
<u>Maks løpetid for papir utstedt av:</u>	
Industri	5
Subordinert gjeld	
* Ved kjøp av obligasjon	
Likviditetsportefølje - fremmedkapital	Ramme
Total beholdning	2.100
Største enkeltsteder (unntatt stat, kommune/ fylke eller OMF)	75
Svakeste rating på enkeltpapir	BBB-*
<u>Total for utsteder:</u>	
Bank/kreditt (ikke OMF), kraft	200
Innskudd i andre banker	600
OMF	1.000
Offentlig sikret	1.000
<u>Maks løpetid for papir utstedt av:</u>	
Bank / kredittforetak (ikke OMF), Kraft	5
Innskudd i andre banker	1
Kredittforetak OMF	10
Offentlig sikret	10
Renterisiko verdipapirportefølje	Ramme
Samlet renterisiko	5
Valutarisiko	Ramme
Samlet valutarisiko	3

7.3.4 Risikoanalyse operasjonell risiko

Bankens strategi for operasjonell risiko fastsetter nivået for operasjonell risiko. Risikotoleransen for operasjonell risiko er lav/moderat. Banken skal innrette virksomheten slik at den i størst mulig grad unngår store tap knyttet til operasjonelle hendelser.

Banken har fastsatt retningslinjer for ansattes identifisering og rapportering av operasjonelle tapshendelser og har satt rammer for hvor stort økonomisk tap banken aksepterer fra hendelser og andre identifiserte risikoer.

Operasjonelle tapshendelser rapporteres og registreres i Totens Sparebanks hendelsesdatabase. I 2017 ble det rapportert 23 hendelser. Ingen av de registrerte hendelsene har medført tap

7.3.5 Forretningsmessig og strategisk risiko

Dette er risikoen for uventede inntektssvingninger ut fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Risikoen kan opptre i ulike forretnings- og/eller produktsegmenter og være knyttet til konjunktursvingninger, endret kundeferd, endret konkurransesituasjon, vekstambisjoner, inntreden i nye markeder, strategiske eierskap eller oppkjøp. Dette aktualiserer behovet for å se fremover og sikre seg nødvendig kapital i forbindelse med igangsatte og planlagte aktiviteter.

Det strategiske eierskapet i Eika Gruppen og Eika Boligkreditt utgjør en vesentlig andel av totale anleggsaksjer på 327 mill. kroner. Eierskapet medfører et direkte fradrag i ansvarligkapital på 175 mill. kroner for slike investeringer som overstiger 10 % av bankens rene kjernekapital. Av dette går 140 mill. kroner mot ren kjernekapital og 35 mill. kroner mot ansvarlig kapital.

7.4 Mål for kapitaldekning

Styret har vedtatt minimumsmål for både ren kjernekapital, kjernekapital og ansvarlig kapital for de kommende tre år. Minimumsmålene er slik at banken har en tilfredsstillende margin ned mot summen av pilar 1-krav, pilar 2-krav og samlede bufferkrav.

Bankens minimumsmål er vist i tabellen nedenfor.

Kapitalmål (min.mål for kapitaldekning, inkl. andel oversk.)	31.12.2018	31.12.2019	30.12.2020
Ren kjernekapitaldekning	14,5 %	14,5 %	14,5 %
Kjernekapitaldekning	16,0 %	16,0 %	16,0 %
Ansvarlig kapitaldekning	18,0 %	18,0 %	18,0 %
Uvektet kjernekapitalandel	5,0 %	5,0 %	5,0 %

Banken har p.t. et kapitalnivå som ligger over kapitalmålene. De systemviktige bankene er imidlertid pålagt større krav til kapitalbuffer (DNB, og Kommunalbanken). Dette støtter antagelsen om at markedet kan ha noe høyere krav til kapitaldekning enn bankens mål og underbygger at styret ønsker å beholde et kapitalnivå som er høyere enn minimumskravene.